

principles); a conscious level of professional and ethical culture of a social teacher (a teacher comes to social awareness of the need to follow in their behavior to certain rules and regulations that are due to the understanding of the goals, objectives and values of the profession); a creative level professional and ethical culture of a social teacher (characterized by a high degree of similarity personal hierarchy of values of social pedagogy in content and priorities of the regulatory system of professional and ethical values).

So, the study is an attempt to summarize the characteristics and requirements of professional and ethical culture of a social teacher whose implementation requires specialist altruism, formation of internal belief, the high level of social and pedagogical knowledge and technologies.

Key words: *ethics, ethics and values, moral identity, professional and ethical culture.*

УДК 7:929Ковалерідзе(045)

Г. П. Синько

МОНУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА ИВАНА КАВАЛЕРІДЗЕ: АКТУАЛІЗАЦІЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ

У статті досліджується один з аспектів творчого доробку видатного українського скульптора, кінорежисера, драматурга, сценариста І. Кавалерідзе – його монументальна і скульптурна спадщина, яка є цілим пластом в історії національного мистецтва і прочитується в контексті епохи як невід’ємна вага складова її культурно – мистецького життя. Розглядаються проблеми актуалізації та збереження в сучасному суспільстві.

Ключові слова: *І. Кавалерідзе, мистецтво, творчість, скульптура.*

У 1987 році за календарем ЮНЕСКО святкували сторіччя видатного українського митця І. П. Кавалерідзе, якого ЮНЕСКО називало «українським Мікеланджело». Коли проходить певний час, у даному випадку більше ста років з дня народження майстра, він стає людиною історії. Усі спори відносно його творчості повинні вирішитися. Адже було досить часу зрозуміти роль майстра та оцінити його здобутки в мистецтві, а сьогодні важливо визначити значення його творчості в сучасній Україні, оцінити сприйняття та відношення глядачів нового покоління до його робіт, вирішити проблеми збереження й популяризації його творчої спадщини.

Іван Кавалерідзе в своєму житті пережив різні зміни в суспільстві – революція, громадянська війна, Велика Вітчизняна війна, які поклали свою печатку на життєвий і творчий шлях майстра. Прояви його художньої творчості багатогранні. Перехід від реалізму ХІХ ст. до модерністських течій ХХ ст. дали життя у різних видах мистецтва цілій плеяді видатних особистостей, таких як О. Екстер, К. Малевич, П. Пікассо, О. Архипенко тощо. До цієї ж плеяди відноситься особистість І. Кавалерідзе, творчі здобутки якого тільки в наші часи отримують об’єктивну оцінку. У дослідженнях спадщини майстра тривалий час панували псевдо науковість і тенденційність. Аналізуючи доробок І. Кавалерідзе, не завжди було належне розуміння його творчості з боку критиків, які намагалися навішувати всілякі образливі ярлики, пов’язані з негативними визначеннями формалізму, символізму, модернізму, кубізму. Проте на початку 1980-х років з’явилися ґрунтовні роботи і статті такі як «Грані творчості» Н. Капельгородської та О. Синько, що змінили ситуацію, значно активізували інтерес до

постаті І. Кавалерідзе, якого сприйняли як новатора й видатного майстра [6; 7]. Прийшов час оцінити його творчість як скульптора, кінорежисера, драматурга, сценариста, відкинувши несправедливі звинувачення в формалізмі, якими дошкуляли майстру за його життя.

У цій статті розглядається тільки один напрям його творчості – монументальне мистецтво. Використовуючи нові оціночні критерії в дослідженні і вивчені творчості майстра, ставиться мета дати уявлення про характер і новизну його пошуків. Це спроба розкрити й осмислити не тільки видані уже раніше матеріали про творчий шлях майстра, а й дослідити особливість творчого доробку в контексті сучасної української культури. Таке дослідження творчої спадщини І. Кавалерідзе, зокрема його монументального доробку, є актуальним і доцільним саме сьогодні в наш час не тільки тому, що він був талановитою і яскравою людиною, а й тому, що він здійснив великий внесок у розвиток скульптурного мистецтва в Україні, через пошуки нових засобів і прогресивного світобачення у формуванні і методах пластики. Науковий підхід до вивчення здобутків митця, дає можливість згадати чимало призабутих фактів з його творчого життя, змінити невірні уявлення про деякі моменти й явища типові для того часу. Багатогранний талант І. Кавалерідзе, будь то в скульптурі чи кіно, привертає велику увагу мистецтвознавців, критиків та державних діячів. Його експерименти і дослідження в мистецтві, як кожної талановитої людини, далеко не завжди знаходили розуміння у керівництва, часом відверто замовчувалось, ігнорувалось або часто ставали приводом для гонінь.

Серед наукових робіт, монографій, нарисів, спогадів і статей, присвячених творчості та ключовим моментам біографії І. Кавалерідзе, привертають увагу праці Л. Лінгарта, Шота Нозадзе, А. Німенка, С. Безклубенка, Н. Капельгородської, О. Синько, Є. Глущенко, О. Шупик, Д. Горбачова, С. Зінич, Р. Синька, М. Шудрі та ін., які намагались збагнути і пояснити, в чому саме полягає новаторство майстра. Великої уваги заслуговує робота С. Зінич і Н. Капельгородської «Іван Кавалерідзе», де вони згадують: «Мабуть у кожного справжнього митця є своя пристрасть, своя улюблена тема в творчості. Для Івана Кавалерідзе це історія, в якій його цікавлять передусім народні поривання до волі, визрівання класової самосвідомості трудящих» [3]. Позитивно сприймається альбом скульптурних робіт «Іван Кавалерідзе, скульптура» [8], в якому дається уявлення про монументальні і станкові скульптури, популярно розповідається про цього неординарного творця, який став зачинателем українського авангарду не тільки в кіно а й у пластичі.

Оцінюючи його творчість, не можливо не згадати його життєвого шляху, відгомін вражень якого не раз відчувався у створених ним хвилюючих образах. Українець за походженням, в якого, як він любив говорити «текла ложка грузинської крові», став найвизначнішим скульптором і кінорежисером свого часу, отримав славу на Батьківщині та за її межами як феноменальний багатогранний митець з прогресивним світоглядом дослідника і шукача нових тем. Творчий шлях Івана Петровича Кавалерідзе (1887–1978) співпав з часом, який потребував розробки та пошуку нових форм світосприйняття. Своєю творчістю І. Кавалерідзе розробляв оригінальні методи художнього освоєння матеріалу, будь то у кіно, драматургії чи скульптурі. Історичні перетворення і перехід від реалізму XIX століття до модерністських течій XX століття знайшли відображення в його творах, що дозволяє нам по-новому оцінити внесок Івана Кавалерідзе в національну і світову культуру.

Мистецтво І. Кавалерідзе є глибоко національним, історія творчості в мистецтві кіно, скульптурі, драматургії досить яскрава і цікава, він завжди в своїх творах розкривав характер, психологію переживання героя, подавав художні образи як продукт

відповідних життєвих обставин. Звісно, у такого темпераментного і надзвичайно багато працюючого майстра як Іван Кавалерідзе, роботи глибоко западають у серце глядачеві, завдяки великій художній силі, правді й майстерності. Творчість І. Кавалерідзе, під час суперечлива і складна, завжди підкупала своєю щирістю. Вона не мала за мету шокувати або приголомшувати, а навпаки, закликала до роздумів, він по-своєму вбачав своє призначення й обов'язок перед глядачем. Його мистецтво неможливо визначити якою-небудь однією готовою формулою – без сумніву в ньому можна побачити елементи романтизму, символізму, імпресіонізму і навіть кубізму. Але безперечно одне: яскрава і багатогранна творчість, широта і оригінальність задумів, глибока людяність дають право називати майстра Мікеланджело нового часу. У своїх скульптурних зображеннях він завжди намагався розкрити психологію людини, наповнити свої роботи глибоким змістом.

Він створював дійсно велике мистецтво, мистецтво захоплюючої, мужньої краси, його скульптури були монументальні не за розмірами, а за силою внутрішнього змісту. Як чудово зазначив Р. О. Синько, засновник і перший директор Музею – майстерні І. Кавалерідзе: «У Кавалерідзе є скульптури по 40 сантиметрів, але вони – монументальні, так як несуть в собі могутню внутрішню силу й експресію...» [13].

У 1909–1910 рр. Кавалерідзе навчається в Петербурзькій академії мистецтв, потім на запрошення Н. Аронсона молодий скульптор їде навчатися до Парижа, де знайомиться з багатьма видатними діячами мистецтва. Роблячи свої перші кроки в скульптурі, І. Кавалерідзе працює з мармуром і бронзою, але більшість його робіт виконано блискуче в тональному гіпсі. На творчість молодого скульптора вплинув О. Роден, з яким часто спілкувався І. Кавалерідзе під час навчання у Франції. Митець впевнено випробовував свої сили в галузі монументальної, декоративної та станкової скульптури. Звертаючись переважно до малих форм, Кавалерідзе створює чимало робіт портретного жанру.

Саме в цей час у молодого скульптора формується власний стиль, який згодом яскраво відрізнятиме його роботи серед творів інших авторів, складаються свої погляди на принципи для розвитку світової культури художні явища. Коли ми розглядаємо роботу І. Кавалерідзе «Героям революції» 1918 р. в Ромнах (спочатку він мав назву «Жертвам революції»), в уяві постають скульптурна композиція Родена «Громадяни Кале» і робота Менсьє «Пам'ятник праці», що увічніює просту людину. Дивлячись на фігури пам'ятника «Героям революції» складається враження, що вони динамічні, передають цілу гаму найскладніших нюансів руху, яка дозволяє домогтися вираження становлення і розвитку дії. Мотиви останнього твору пригадуються в роменському, полтавському та сумському варіантах пам'ятника Т. Шевченку. Далися ознаки юнацькі враження паризького періоду, яким художник залишився вірним все своє життя. Вплив паризької школи на пошук власного стилю, що виявився у вільному тлумаченні форми, символічній узагальненості образів, позначився вже на першій роботі І. Кавалерідзе, яку створив скульптор, повернувшись на батьківщину в 1911 р.

Повернувшись до Києва, він створює пам'ятник княгині Ользі після перемоги на конкурсі, що його було оголошено Військово-історичним товариством на кращий проект. Монумент Ользі являє собою динамічну й виразну групову композицію. В центрі знаходиться фігура княгині Ольги, праворуч – Андрій Первозванний, що вказує на місце де виникне Київ, ліворуч – перші слов'янські просвітителі Кирило і Мефодій. Як визначають мистецтвознавці, монумент був цікаво втілений як за змістом, так і за композицією. Як зазначив А. Німенко: «Пластичне вирішення пам'ятника, навіть кольорове поєднання білого портландського цементу, мармурової крихти і річкового піску справляли прекрасне враження, свідчили про те, що у молодого митця

визначились не аби які задатки скульптора-монументаліста» [12]. Постаць Ольги далека від аскетизму, вона вражала узагальненістю і разом з тим життєвістю, внутрішнім динамізмом. Це була перш за все не свята, а державний діяч. Якщо правиця княгині мирно лежала на грудях, то ліва рука енергійно стискувала плаща, демонструючи велику силу характеру і твердість, що були їй притаманні, характеризували її як володарку і політика.

Митець розумів, що пам'ятник Ользі не може стати лише ілюстрацією історії, не повинен він порушувати й загальне архітектурне обличчя Києва, бути чужорідним тілом цього старовинного міста. Автору вдалося блискуче врахувати всі ці моменти: його витвір органічно вписався в урочисту атмосферу найдавнішої частини міста – Михайлівської площі. Фігура Ольги та рельєфні орнаменти було виконано з білого цементу, мармурової крихти, молотого антрациту та скла. Доля пам'ятника склалася трагічно, в 20 рр. його було знято, а більшість фігур розтрощено, бо тодішня влада вбачала в Ользі передусім церковну свята, а не видатного історичного діяча, гідну дочку свого народу. Статую Ольги, розбиту на декілька частин, закопали на тому місці в землю, де вона й пролежала близько 80 років. Минали роки, і лише в 1996-му р. було відновлено цей чудовий багатофігурний монумент, який став окрасою столиці України [7].

Після лютневої революції І. Кавалерідзе повернувся з Петрограду у Ромни, де споруджує перший пам'ятник в Україні Тарасу Шевченку (1918 р.) з бетону, що було новаторством у ті часи. Постамент нагадує за формою піраміду і курган. Фігура, встановлена зверху цієї «глиби», здавалася велетенською, якоюсь особливо значною. Вираз обличчя поета зосереджений, спокійний, голова схилена вниз. Поза невимушена, розслаблена, Кобзар замислився, відпочиває.

Серед робіт І. Кавалерідзе, створених у ці роки, найцікавіші, стали першими зразками українського авангарду в пластиці. Пам'ятники Т. Шевченку в Полтаві (1925 р.), Сумах (1926 р.) (на жаль, не зберігся), Артему в Бахмуті (1924 р.) (не зберігся) та у Слов'яногірську (бувшому Артемівську) (1927 р.), скульптури на будинку «Дім вугілля» в Харкові (1927 р.), проект меморіалу Кобзареві на Тарасовій горі (1926 р.). Були зроблені ескізи монументів І. Франку, «Перекоп». Проект меморіалу на Тарасовій горі у Каневі мав вигляд чотиригранної зрізаної піраміди, угорі якої знаходилася напівлежача постаць поета, який ніби намагається підвестися. Цей проект яскраво представляв новаторські пошуки І. Кавалерідзе і хоча цей задум не здійснився, але така ідея була частково втілена у пам'ятнику Шевченкові в Полтаві.

У 2017 р. виповниться 90 років з того часу, як Іван Кавалерідзе встановив на високій горі по правому березі Донця фігуру Артему, який символізував промислове освоєння Донбасу, прославляв людину праці. Фігура вражає своєю міццю, емоційним поривом, грандіозністю та величчю. Цей пам'ятник у Слов'яногірську височітиме і досі, витримавши артилерійські залпи і бомбардування Другої Світової війни. Створюючи нове культурне середовище в Україні, монумент Артему можна вважати як художній твір, аналогів якого немає. Занесли його до Державного реєстру Національної спадщини як один із 44 видатних творів. Сподіваємося, що закон «Про декомунізацію» цей монумент не зачепить.

Пам'ятники, скульптури, які створював І. Кавалерідзе, не обмежувались ефектними геометричними сполученнями. Саме таке збіднене й однобічне ставлення донедавна панувало при аналізі доробку митця. Вони несли вагому ідею, підкоряючись мистецькій логіці. Залізобетон на якому зупинив свій вибір автор, виправдав свої чудові конструкційні якості та декоративні властивості. Можливості цього матеріалу, його масове застосування прийшлося на кінець XIX – початок XX століття, виявилися

новаторськими і дивовижними для прихильників традиційної бронзи, мармуру і граніту. Так у 1901–1902 рр. В. Городецький успішно використовував у Києві залізобетонні скульптури для прикраси фасаду свого маєтку – «Будинку з химерами». Залізобетон приваблює І. Кавалерідзе своєю не традиційністю, високою технологічністю, гарними механічними якостями, відносною дешевизною та грандіозними можливостями використання. Адже введення мармурової крихти й мінеральних фарб давало можливість отримати різноманітні варіанти оздоблення.

Багато творів І. Кавалерідзе присвятив образу поета, філософа й мислителя Григорія Сковороди, якому він зробив кілька пам'ятників. Перший з них було відкрито 1922 р. в Лохвиці, на батьківщині філософа. Пам'ятник Григорію Сковороді, що навпроти Києво-Могилянської академії, де, як відомо, він навчався, – це останній пам'ятник українському мислителю, який встановлено за життя І. Кавалерідзе. Автор умисне зобразив мандрівного філософа босоніж. Та чиновникам здалося, що це непристойно, і вони дали вказівку «взути» філософа (за допомогою зварювального апарата було зроблено щось схоже на постолі). Свого часу митець створив сім варіантів монументів Г. Сковороди для Києва. Найкращим було визнано варіант фігури філософа з книгою, але на останньому етапі виконання роботи його «виправили» – зняли книгу, яку партпрацівники сприймали як Біблію. Цей варіант став основою пам'ятника, спорудженого в Харкові біля Свято-Покровського монастиря (1992 р.) Р. Синьком у співавторстві В. Бородаєм за проектом майстра.

Видатні історичні постаті надихали й приваблювали митця. Постать Ярослава Мудрого, який тримає макет Софії Київської біля Золотих воріт у Києві, погруддя Петра Запорозця в Білій Церкві, пам'ятник Б. Хмельницькому в с. Кобеляках – усі образи самобутні, романтичні, виявляють головні риси особистості і нині милують очі наших сучасників. Постаті легко сприймаються завдяки чіткому, виразно окресленому силуету. Вільне моделювання поверхні форми, властиве манері митця, чітке пластичне трактування надає творові особливої життєвості.

Визначаючи свою позицію у творчості, І. Кавалерідзе завжди стверджував, що прагнув досягти третього поверху. В одному з своїх інтерв'ю він пояснював суть цієї ідеї: «Є три поверхи творення. У скульптурі, приміром, перший поверх – схожість з натурою. Не випадково кажуть: «Він на портреті як живий!». Другий поверх – втілення у конкретному характері головних рис свого часу, суспільства. Варто прагнути оспівувати не окрему людину, а народ який вона уособлює. Третій поверх – особистість митця» [4, с. 164].

Кавалерідзе гаряче утверджував нове, борючись проти віджилого, що гальмує рух вперед – це були невпинні пошуки виразу і розкриття художнього образу. Він завжди мав історичний підхід до різноманітних явищ часу, до такого відтворення правди, яка сприймалася б народом як художнє відкриття, хвилювала б і кликала до нових звершень. Його твори здатні не тільки розширювати горизонти бачення дійсності а й бути джерелом глибоких переживань, роздумів. Вони завжди мають багато смисловий зміст, автор дає можливість глядачеві проявити свої фантазії, хоча при цьому лишається господарем нашої уяви. Не випадково Олесь Гончар, висловив впевненість у тому, що в Києві та інших містах сучасної України «замість бездарних тоталітарних пам'ятників зійдуть на п'єдестали справжні художні шедеври, що їх свого часу нам пропонували Олександр Архипенко та Іван Кавалерідзе» [1, с. 3].

Творчість І. Кавалерідзе завжди вирізнялася самобутнім стилем, поетичною силою, романтизмом. В скульптурі його монументальність особлива, вона є наслідком поетичного світовідчуття. Прагненням до національних сюжетів і типів, до

наслідування традицій народної скульптури і характерної філософічності, внутрішньої монументальності образів позначені всі роботи митця.

Міцність і точність внутрішньої пластики творів митця сягають корінням у мистецтво народної різьби. Створені ним пам'ятники приваблюють оригінальністю і змістовністю задуму, самобутністю творчої манери, великою художньою майстерністю. Неповторність, вміння надати відомим, здавалося б, образам пластичної довершеності, виявляючи в них головне, стають провідною рисою всіх робіт майстра. Саме зв'язок з культурою рідного народу, невпинне прагнення її збагатити зробили творчість цього непересічного митця справді національною, визначили його провідне місце в становленні українського скульптурного авангарду, який лише тепер почали вивчати і цінувати. Як висловився Л. Ф. Лінгарт: «...Він прагнув до монументалізму історичних полотен і емоційного впливу драматизму і пафосу на глядача. Звідси його прагнення до великих узагальнень. Він не хотів потонути в описах, подробицях, історичних деталях, вважаючи їх сферою історичної науки, а не мистецтва» [10, с. 18].

Для збереження спадщини Івана Кавалерідзе і виникла ідея у Ростислава Синька, який вважав себе учнем видатного митця, створити Музей-майстерню І. П. Кавалерідзе в м. Києві на Андріївському узвозі, 21, де саме в цьому будинку в 1911 р. майстер знімав кімнату під майстерню і ліпив скульптуру-метрівку княгині Ольги на конкурс. До музею були передані матеріали із архіву Івана Петровича, що засвідчують багатогранність його таланту. Це матеріали проектів, ескізи, малюнки, портрети, живописні роботи, платівки.

Тут зберігається близько 4000 експонатів, присвячених життю і творчості майстра: проекти пам'ятників, оригінали скульптур, унікальні фотографії, рукописи сценаріїв фільмів і п'єс, відеокасети фільмів українського режисера, а також стрічок про нього. У фондах музею знаходяться гіпсові та бронзові скульптури, проекти пам'ятників, які були виконані майстром. Відвідувачі можуть ознайомитися з галереєю портретів, які зробив видатний скульптор. Це проекти пам'ятників Тарасу Шевченку, Григорію Сковороді, Льву Толстому, Федору Шаляпіну, а також зворушливі композиції «Летять журавлі», «Вірний друг», «Бунт», «Мільйон років» (три варіанта), проект фонтану «Самсон» для Києва, «І. Мічурін», «У глибині сибірських руд», «Вірний друг», «Святослав в бою» та багато інших. Тут же зберігаються копії кінофільмів, сценарії до фільмів – все, що представляє художню спадщину митця. Експозиція побудована таким чином, щоб дати найкраще уявлення про творчість Івана Кавалерідзе. Хочеться зазначити, що облаштовується меморіальна кімната митця, до якої входять меблі, особисті речі, що були передані Ростиславом Синько. Колектив музею намагається відтворити і зберегти ту атмосферу, в якій жив і працював майстер.

В музеї зберігається перехідна модель пам'ятника княгині Ользі – перший варіант з мечем в руці. Пізніше, у 1911 році, за рекомендацією комісії меч було замінено на нагрудний хрест. Відновлений монумент 1996 року, встановлений на Михайлівській площі у Києві, і сьогодні виглядає незвично. Можна уявити враження, що його справив він у 1911 році, не зважаючи на політичні суперечки, котрі виникли через негативне сприйняття загальної концепції.

Музей-майстерня протягом всього часу існування пропагує багатогранну й оригінальну творчість Івана Кавалерідзе, сприяє втіленню в життя його нездійснених задумів, активно популяризує роботи талановитих художників і скульпторів України, які розвивають кращі національні традиції в образотворчому мистецтві.

Основні напрямки роботи музею забезпечуються відділами: експозиційним, фондовою роботи, науково-освітньої роботи, реставраційно-виробничим. Особлива увага приділяється науково-дослідній роботі, оскільки сучасна тенденція офіційно розглядає

музеї як повноцінні науково-дослідні установи, котрі на практиці такими і є, оскільки і за наповненням, і за трактуванням експозицій, і за всіма іншими видами діяльності стоїть, у першу чергу, наукова робота. У зв'язку з цим передбачається вивчення і популяризація всіх сторін життя і діяльності І. Кавалерідзе, видання монографії про творчість майстра, укладання «Хроніки» а, згодом, і «Літопису» життя митця, ілюстрованого «Каталогу» всієї скульптурної спадщини Івана Кавалерідзе, збірника наукових праць працівників музею, каталогу музейного фонду, довідника осіб, з якими спілкувався Івана Кавалерідзе, упорядкування його мемуарів.

Наукова концепція фондової роботи передбачає зосередження в музеї всієї спадщини майстра і детальне її опрацювання, збереження та повернення до Музею-майстерні І. П. Кавалерідзе його розпорошеної колекції. До сценарію огляду експозиції внесені фрагменти з фільмів І. Кавалерідзе та кінострічок про нього. Проводиться плідна співпраця з національними спілками кінематографістів, художників і письменників України, з кіностудією імені О. П. Довженка, зокрема з її музеєм, науковими установами, інститутами НАН, музеями, архівами, кафедрою скульптури Національної академії мистецтв України.

Хочеться думати, що як мистецтвознавці так і державні діячі, від яких залежить збереження культурної спадщини майстра, будуть розглядати монументальні твори не по персонам, котрі стоять на постаментах, а як високохудожні твори, мистецькі шедеври, які увійшли до скарбниці не тільки нашої держави а й світової культури.

Три мистецькі іпостасі Івана Кавалерідзе – скульптора, драматурга і кінорежисера були в ньому одночасно, доповнюючи одна одну, і на різних етапах одна з них ставала провідною. Його творчість – ціла епоха у вітчизняному мистецтві, значення якої актуально як в Україні, так і за її межами. Широкий творчий діапазон митця, незламність і самодостатність, постійне вдосконалення художнього мислення ставлять його в ряд непересічних особистостей ХХ століття.

Список використаної літератури

1. Гончар О. Відкриття Альберти / О. Гончар // Літературна Україна. – 1992. – 9 липня. – С. 3 ; Honchar O. Vidkryttia Alberty / O. Honchar // Literaturna Ukraina. – 1992. – 9 Iyurnia. – S. 3
2. Зубанич Ф. Інтерв'ю з І. Кавалерідзе / Ф. Зубанич // Хроніка 2000. – 2002. – № 47–48. – С. 467–476 ; Zubanych F. Interviu z I. Kavaleridze / F. Zubanych // Khronika 2000. – 2002. – № 47–48. – С. 467–476
3. Зінич С. Іван Кавалерідзе : моногр. / С. Г. Зінич, Н. М. Капельгородська. – Київ : Мистецтво, 1971. – 182 с. ; Zynych S. Ivan Kavaleridze : monogr. / S. H. Zynych, N. M. Kapelhorodska. – Kyiv : Mystetstvo, 1971. – 182 s.
4. Кавалерідзе І. Тени быстро плывущих облаков / И. Кавалеридзе // Иван Кавалеридзе : Сборник статей и воспоминаний / сост. Е. Глущенко. – Київ : Мистецтво, 1988. – С. 54–63 ; Kavaleridze I. Teni bystro plyvushchikh oblakov / I. Kavaleridze // Ivan Kavaleridze : Sbornik statey i vospominaniy / sost. Ye. Glushchenko. – Kiiv : Mistetstvo, 1988. – S. 54–63
5. Капельгородська Н. «Ярослав Мудрий» Івана Кавалерідзе / Н. Капельгородська, О. Синько. – Київ, 1998. – 79 с. ; Kapelhorodska N. «Iaroslav Mudryi» Ivana Kavaleridze / N. Kapelhorodska, O. Synko. – Kyiv : AVDI, 1998. – 79 s.
6. Капельгородська Н. М. Іван Кавалерідзе. Грані творчості / Н. М. Капельгородська, О. Р. Синько. – Київ, 1995. – 80 с. ; Kapelhorodska N. M. Ivan Kavaleridze. Hrani tvorchosti / N. M. Kapelhorodska, O. R. Synko. – Kyiv, 1995. – 80 s.
7. Капельгородська Н. Відновлення історії. Пам'ятник княгині Ользі в Києві / Н. М. Капельгородська, О. Р. Синько. – Київ, 1996. – 87 с. ; Kapelhorodska N.

Vidnovlennia istorii. Pamiatnyk kniahyni Olzi v Kyievi / N. M. Kapelhorodska, O. R. Synko. – Kyiv, 1996. – 87 s.

8. Кавалерідзе І. Скульптура : альбом / І. Кавалерідзе ; авт. вступ. ст. та упоряд.: Н. Капельгородська, О. Синько. - Київ, 1997. - 53 с. ; Kavaleridze I. Skulptura : albom / I. Kavaleridze ; avt. vstup. st. ta uporiad.: N. Kapelhorodska, O. Synko. - Kyiv, 1997. - 53 s

9. Ковпаненко Н. Г. Кавалерідзе Іван Петрович / Н. Г. Ковпаненко // Енциклопедія історії України. – Київ : Наукова думка, 2007. – Т. 4. - С. 12–13 ; Kovpanenko N. H. Kavaleridze Ivan Petrovych / N. H. Kovpanenko // Entsyklopediia istorii Ukrainy. – Kyiv : Naukova dumka, 2007. – Т. 4. - S. 12–13

10. Лингарт Л. Иван Кавалеридзе три периода его кинематографической деятельности / Л. Лингарт. – Прага, 1962. – 60 с. ; Lingart L. Ivan Kavaleridze tri perioda ego kinematograficheskoy deyatelnosti / L. Lingart. – Praga, 1962. – 60 s.

11. Нозадзе Ш. Иван Кавалеридзе / Ш. Нозадзе. – Тбилиси, 1971. – 350 с. ; Nozadze Sh. Ivan Kavaleridze / Sh. Nozadze. – Tbilisi, 1971. – 350 s.

12. Німенко А. І. Кавалерідзе – скульптор / А. Німенко. – Київ, 1967. – 94 с. ; Nimenko A. I. Kavaleridze – skulptor / A. Nimenko. – Kyiv, 1967. – 94 s.

13. Синько Р. Неизвестный Кавалеридзе / Р. Синько // Сегодня. – 2005. –26 янв. - С. 10 ; Sinko R. Neizvestnyy Kavaleridze / R. Sinko // Segodnya. – 2005. –26 yanv. - S. 10

14. Синько Р. Поза часом і простором: Спогади про Івана Кавалерідзе / Р. Синько. – Київ, 1997. – 95 с. ; Synko R. Poza chasom i prostorom: Spohady pro Ivana Kavaleridze / R. Synko. – Kyiv, 1997. – 95 s.

15. Синько Р. Могутній талант: До 100-річчя від дня народж. І. П. Кавалерідзе / Р. Синько // Культура і життя. – 1987. – 12 квіт. ; Synko R. Mohutnii talant: Do 100-richchia vid dnia narodzh. I. P. Kavaleridze / R. Synko // Kultura i zhyttia. – 1987. – 12 kvit.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2016

G. Sinko

MONUMENTAL HERITAGE OF IVAN KAVALERIDZE: UPDATING AND SAVING

The article deals with the problems of saving and actualization in modern society of the monumental sculptural heritage of the outstanding Ukrainian sculptor, filmmaker, and playwright I. Kavaleridze. Native culture survived no matter of the catastrophic scale loss of tangible cultural heritage in the last century, now it found itself in a situation where it is necessary to focus on the study and dissemination of information on the part that has reached our time. Also it is important and necessary to research and re-actualize in contemporary socio-cultural environment the material and spiritual monuments of culture and names that remained undervalued or removed from the cultural and historical context for a considerable period of time.

The study is still prohibited for ideological barriers, much archival material is unknown - all this expands our knowledge of the national cultural heritage and suggests a new phase of thinking. Historical transformation and transition from the realism of the nineteenth century to the modernist movement of the XXth century gave life to all different art galaxies of eminent personalities such as A. Exter, K. Malevich, P. Picasso, Alexander Archipenko and others. This also concerns the galaxy personality of I. Kavaleridze, whose creative achievements in the socialist period were silenced. This article examines one aspect of the creative works of the famous Ukrainian sculptor, filmmaker, playwright, screenwriter Ivan Kavaleridze –his monumental and sculptural heritage, which is a whole layer in the history of national art and should be read in the context of the era as an integral part of its weighty cultural and artistic life. In the present article there are examples of new approaches to the

form of I. Kavaleridze's worldview and artistic development of the material in monumental sculpture. Historical transformation and transition from realism of the XIXth century to the XXth century's modernism are reflected in his works, allowing us to re-evaluate the contribution of Ivan Kavaleridze into national and world culture. Creativity of I. Kavaleridze is always distinguished by a distinctive style and poetic force of romanticism. His monumental sculpture is specific, has a rectilinear shape, and as a result, it is poetic. Striving to national subjects and types, to follow the traditions of folk sculptures and characteristic philosophic, internal monumentality of all images are marked with the artist. His originality and substantial design, his originality creative manner attracted great artistic skill when he created monuments. The historical discourse considered stages of such outstanding monuments as Princess Olga's monument in Kiev, the monument to T. Shevchenko in Romney, etc. We analyze the principles of their construction, we track their historical fate against the backdrop of social and cultural changes that have occurred and continue to occur in Ukraine. On the basis of the monumental heritage of I. Kavaleridze we studied first samples of Ukrainian avant-garde in plastic such as G. Skovoroda's monuments in Lohvytsia (1922), Shevchenko - in Poltava (1925) and in Sumy (192.), Artem - in Bakhmut (1924) and Slavyanohorsk (1927), the sculpture on the building of the "house of coal" in Kharkiv (1927), the design of the monument to Kobzar Taras' hill (1926), sketches of I. Franko's monuments, "Perekop", G. Skovoroda - on Kontraktova Square in Kiev (1977). The article emphasizes that his monuments and sculptures are not limited to spectacular combinations of geometric and artistic logic personified. That relationship with the culture of the native people, the relentless pursuit of enriching had made conspicuous creativity of the artist truly national, defined his leading role in the formation of Ukrainian avant-garde sculpture, which only now is started to be studied and appreciated. Relevant and appropriate is the remembrance of the creative legacy of Ivan Kavaleridze today, in our time, not only because he was the talented and brilliant man but also because he made a great contribution to the development of the sculptural process in Ukraine, because of the search for new drugs and progressive outlook methods of forming plastics.

Key words: I. Kavaleridze, art, creativity, sculpture.

УДК 168.522

С. М. Сороко

ИНФОРМАЦИОННЫЙ ПОДХОД И ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА КУЛЬТУРЫ

В статье рассматривается информационный подход к исследованию социокультурных систем; акцентирован авторский взгляд на него и современную проблематику информационной культурологии. Позиционируются принцип прямого процесса генерации информации в социуме и архитектурный принцип построения информационной системы культуры как триединство доминантной идеи, центра ее распространения и соответствующего однородного информационного пространства. Автор статьи на примере белорусской культуры XIX века раскрывает значимость этих принципов в динамике формирования информационного пространства культуры (ИПК).

Ключевые слова: культура, культурная динамика, информационное пространство, информационная система культуры, информационный подход.